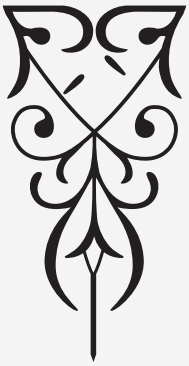

מלאכת תופר

סימן שמ, ו-ז

תוכן מלאכת תופר

פתיחה למלאכת תופר 49

א. מתיחת חוט של תפירה **52**

ב. הדבקת דברים זה לזה **52**

ג. דבר העשוי לפותחו ולסוגרו תדיר **53**

ד. תפירה מתקיימת אך נעשית שלא לקיימא **53**
תפירה זמנית • תפירה שנעשתה על מנת לפותחה תוך זמן קצר

ה. קרסים ולולאות [חיבור שנעשה ללא דבק או תפירה] **57**

ו. סיכת ביטחון **57**

ז. אזיקונים **58**

ח. הדבקה שאינו מעוניין בה **58**

פתיחה למלאכת תופר

מקור המלאכה במשכן

מלאכת תופר נעשתה במשכן בתפירת יריעות המשכן זו לזו[1].

מהות המלאכה

לחבר ב' דברים זה לזה[2] על ידי שימוש בדבר שלישי, כגון חוט תפירה או הדבקה[3].

תפירה של קיימא

אין חיוב תפירה אלא כשהתפירה מתקיימת, וכשהיא נעשית על ידי חוט או דבק המתקיימים. ולכן, התופר שתי תפירות וקשר את שני ראשי החוט (אפילו אם הקשר אינו של קיימא), וכן התופר שלוש תפירות אפילו בלי קשירה – חייב[4]. אבל התופר שתי תפירות בלי שקשר ראשי החוט פטור[5].

1 רש"י (שבת עג. ד"ה ותופר וקורע)

2 ובזה שונה מלאכה זו ממלאכת הקושר, שקושר אין ענייננו לחבר שני דברים להיותם גוף אחד ממש, כמבואר בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' פד ד"ה הנה בדבר) ובדברי הערוך השולחן (שיז סע' יח). מסיבה זו אין איסור תפירה בחיבור על ידי קרסים ולולאות, כמובא בב"י (שמ, ז) בשם שבלי הלקט (סי' קח). ויותר מזה חידש בעל טל אורות (מלאכת התופר דף נו ע"ב), שחיוב במלאכת תופר הוא דווקא כשמחבר או מדביק דברים בדרך חיבורם העיקרי, אם ניירות ועורות – בקולן של סופרים, אם ב' חלקי הבגד – בחוט ומחט, אבל אם חיברם באופן אחר אין בו משום תופר אפילו מדרבנן. ואף שאין הלכה כמותו, צירפו האחרונים את דבריו להתיר במקרים שבהם היו צדדים נוספים להקל (עיין לדוגמה בשו"ת ציץ אליעזר חי"ב סי' מא ובשו"ת יחוה דעת ח"ו סי' כד).

הבדל נוסף מצינו בין תופר לקושר, שבקושר חייב דווקא אם הוא מעשה אומן, לשיטת הרי"ף ורמב"ם, ואילו תופר אפילו בהדיוט חייב (כה"ח שיז סקמ"ז בשם אליה רבה ותורת שבת).

3 שו"ע (שמ, יד) ובביאור הלכה (ד"ה הרי).

4 בגמרא (שבת עד:): והתופר שתי תפירות. והא לא קיימא, אמר רבב"ח אמר רבי יוחנן: והוא שקשרן. ופרש"י: שקשר ב' ראשי החוט. ומבואר מהגמרא הנ"ל דבעינן שתהיה התפירה של קיימא כדי להתחייב. וכן כתב הרמב"ם (פ"י ה"ט): התופר שתי תפירות חייב, והוא שקשר ראשי החוט מכאן ומכאן כדי שתעמוד התפירה ולא תישמט, אבל אם תפר יתר על שתי תפירות, אף על פי שלא קשר חייב, שהרי מתקיימת התפירה. ע"כ. ואומנם לעניין כלאים כתב הרמב"ם (כלאים פ"י הכ"ד) שבשתי תכיפות אפילו ללא קשירה חשיב כלאים, וכן פסק השו"ע (יו"ד ש, ב), אך כבר כתב הט"ז (יו"ד שם סק"ג) דשאני חיבור דכלאים, דחשיב חיבור אפילו בכל דהו מדכתיב "צמר ופשתים יחדיו", שלא יהיה להם צד חיבור אפילו לפי שעה, מה שאין כן בתכיפה אחת שאין שם חיבור אפילו לפי שעה. ואף על גב דבסוף כלאים שנינו במשנה דבתכיפה אחת אינה כלאים והשומטו בשבת פטור, ובשתי תכיפות יש כלאים ובשבת חייב, ומשמע דשבת וכלאים שווין, מכל מקום כל זה הוא לעניין החילוק שיש בין תכיפה אחת לשתיים, מה שאין כן לעניין קשירה, דבשבת צריך שיהיה דבר קיים דמלאכת מחשבת אסרה תורה. עכ"ל הט"ז. ועיין בדרך אמונה להגר"ח קנייבסקי זצ"ל על דברי הרמב"ם (שם), וכן במה שדן שם בזה הגר"ח בבאור הלכה (שם ד"ה בתכיפה).

5 קרבן נתנאל (פ"ז סק"נ), והובא במ"ב (שמ סקכ"ז).

נחלקו הפוסקים מה הדין כשתופר בדבר של קיימא אבל דעתו להפריד התפירה בעתיד[6].

איסור תפירה בדברים קשים

נחלקו הפוסקים אם שייכת תפירה רק כשמחבר ב' דברים רכים זה לזה או אף בחיבור דברים קשים, כגון חתיכות עץ[7].

תפירה בגוף האדם

נחלקו האחרונים אם שייכת תפירה מהתורה בגוף האדם. אחת ההשלכות של מחלוקת זו היא בתפירת פצע בידי רופא יהודי[8] (כשאין

---

6 כמובא בב"י (סו"ס שיז) וברמ"א (שיז, ג) ובביאור הלכה (שמ, יג ד"ה הניר) ובדברי החזון איש (סי' סא סק"ב) ויבואר לקמן עמודים 54-53.

7 כתב ביאור הלכה (שמ, יד ד"ה הרי) שהמדבק עץ לעץ על ידי דבק חייב משום תופר. והביא ראיה מכך שמצינו בגמרא (עד:) שאף בעצים שייכת תפירה, מהנאמר שם האי מאן דעבד חלתא [-כוורת של קנים] אי חייטיה לפומיה [עשה לה שפה] חייב אף משום תופר, כמובא ברש"י שם. אבל המנחת חינוך (מוסך השבת קורע אות ה) חלק על זה וכתב שאין תופר וקורע אלא בב' דברים רכים. וכן כתב המנוחת אהבה (במבוא למלאכת תופר) וציין לדברי המנחת חינוך. וכן כתב בפס"ת (שמ סקמ"ג) שבמקום צורך יש להקל בזה, ושלכן מותר לקרוע ולהסיר מודעה או כרוז מהכתלים אם יש בהם דברים המביישים אנשים.

8 אף שלא מצינו בפירוש שישנו איסור תפירה בגוף האדם, מצאנו במסכת שבת לגבי מלאכות אחרות שהן שייכות אף בגוף האדם, כגון מכה בפטיש (קז.), ועיין עוד בגמרא קו. לעניין תיקון במילה), גוזז (צד:), וכן כותב (קד:). ולפי זה כתב הגרש"ז (שו"ת מנחת שלמה תניינא סי' לה, וכן הובא משמו בשמירת שבת כהלכתה פל"ה הערה סו) שיש איסור תופר באדם. וביאר הגרש"ז שאף שלעניין בונה מצאנו מחלוקת בראשונים אם שייך בניין באדם (עיין שו"ת אבני נזר או"ח סי' רטו), מכל מקום לעניין תופר לכו"ע חייב, שהרי אף התופר שני ניירות או שני עצים דקים לעשותם עץ עבה חייב משום תופר, ואם כן הוא הדין נמי בתופר בשר האדם או עורו ורוצה שהחיבור יתקיים, שיש לחשוש למלאכת תופר. וכתב שלכן אין להתיר לתפור פצע אף אם על ידי זה תיווצר צלקת בולטת, אלא על ידי רופא גוי או כשמדובר בפיקוח נפש. וכן דעת אחרונים נוספים, כמובא בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' עד) ושו"ת אור לציון (ח"ב פל"ו הלכה טו). ועיין עוד בנשמת אברהם (ח"ד עמ' ס-סב) שהביא דברי הגרש"ז והוסיף שדעת הגרי"ש אלישיב היא שזהו ספק, וממילא ספקא דאורייתא לחומרא.

לעומתם, עיין בספר תורת היולדת (מהדורה שניה עמ' ריג) שמצדד שאין שייך תופר באדם, כשם שאין מלבן ברחיצת שערות מחוברות, וכתב שגם מלאכת בונה לא הייתה באדם אלמלא כתבה תורה "ויבן את הצלע". והוסיף שם דכמו כן אין בו צובע (לכן העברת סרק על פני אישה אסורה מדרבנן בלבד, דאין דרך צביעה באדם, עיין מ"ב שג ס"ק עט). וציין שם שהסכים עימו הגר"י אברמסקי זצ"ל. וכן השיב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"כ סי' יח) לרב אברהם סופר (בעל הנשמת אברהם) שנראה להלכה כדעתו של הגר"י אברמסקי. והוסיף שם לבאר שאין לדמות תפירה בבשר האדם לכתיבה על בשר האדם, שכתיבה איננה באה לתועלת האדם אלא היא מטרה לעצמה, והבשר רק משמש לכותב במקום נייר, ולכן חייב עליה, משא"כ בתפירה בבשר האדם, שבאה לצורך בשר האדם גופא, בזה יש לומר שאין דרך תפירה בכך. והוסיף עוד לבאר שכתיבה שאני, שהרי מצינו בתורה שֶם כתיבה על בשר האדם לגבי כתובת קעקע. ועיין תשובה נוספת בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סי' כה סק"ז) שכתב בקצרה מעין זה. גם בתשובות והנהגות (ח"ג סי' קג) צידד שאין דרך תפירה בגוף

מדובר בפיקוח נפש). ועל כל פנים, לכל הדעות – אם אינו תופר ממש אלא רק מקרב שני חלקי העור שנקרע על ידי הדבקת תחבושת או משחה, מותר[9].

האדם, והוסיף לנמק שכן מטרת התפירה אינה אלא לקרב חלקי העור זה לזה ושהאיחוי בא מעצמו רק לאחר מכן.

[ולעניין איסור מכה בפטיש או בונה בחיבור חלקי העור זה לזה (לסוברים שיש בונה באדם), עיין בנשמת אברהם (שם) שהביא מהגר"י נויבירט שאין לאסור משום בונה, כי השו"ע (שכח, כח) פסק כדעת הרמב"ם שאין בניין באדם אלא מכה בפטיש בלבד, ומכה בפטיש לא שייך בזה כי קירוב חלקי העור אינו גמר המלאכה אלא הכנה לאיחוי שייעשה באופן טבעי במשך הזמן. ועיין שו"ת ציץ אליעזר (שם) שסובר שמסיבה זו יש לומר שאף לדעות שיש בונה באדם אין זה נחשב בניין אלא רק הכנה לאיחוי ובניין עתידי].

9 שמירת שבת כהלכתה (פל"ה הלכה כה). וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פל"ו הלכה טו) להתיר הדבקת פלסטר על פצע או עין פוזלת, ובהערה שם ביאר שטעם ההיתר הוא ע"פ הרמ"א (שיז, ג) המתיר תפירת עראי. וכתב שם שאף שהרמ"א שם כתב שאין להתיר בפני עם הארץ, נראה שכאן אף בפני ע"ה מותר, כיוון שכל הטעם שאסור בפני ע"ה הוא שמא ילמד מזה להקל יותר, וכאן ע"ה אינו מבין שזו תפירה, ולכן אין חשש שיבוא להקל עוד באיסור תופר. ועוד, שבגוף האדם לא שייך תופר, אלא אם תופר ממש את העור. אך עיין שו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' עד) שהסתפק שמא הדבקת פצע נחשבת תפירה בכך שהיא מקרבת חלקי חתך אחד לשני, או שמא יש לומר שפעולת התפירה נעשית באופן טבעי אחר כך ועל כן אין בה איסור. והוסיף שם שייתכן שיש בזה אף משום מכה בפטיש.

אופני התפירה המותרים והאסורים

א. מתיחת חוט של תפירה

זה השולחן

שו"ע שמ, ו חוט של תפירה שנפתח, אסור למתחו משום תופר (מ"ב סקכ"ז – והוא שקשר לבסוף, אפילו קשר שאינו של קיימא, אבל בלי קשר כלל פטור).

סביב לשולחנך

בגמרא שבת (עה.) מובא: המותח חוט של תפירה חייב חטאת. ופירש רש"י המותח חוט של תפירה – בגד התפור ועומד והניח החוט ארוך, ונתפרדו שתי חתיכות הבגד זו מזו במקצת וחוטי התפירות נמשכים, ומותח את ראש החוט להדק ולחבר, זו היא תפירתו וחייב. עכ"ל. אבל הרמב"ם כתב (פ"י ה"ט) המותח חוט של תפירה בשבת חייב, מפני שהוא מצרכי התפירה. ודייק הב"י מדבריו שמדובר שמותח את החוט שרוצה לתפור בו כדי שלא יהיה כווץ, ולפי שדבר זה "מצרכי התפירה הוא" חייב חטאת. אבל האליה רבה (סע' יד) והחיי אדם (כלל כח סע' ב. ובנשמ"א שם) דחו דבריו, וטענו שגם הרמב"ם סובר שמדובר במותח חוטים של ב' חתיכות הבגד שנתפרדו, כדברי רש"י, ואם אכן מותח את החוט שרוצה לתפור בו אינו חייב חטאת (וכתב בנשמ"א שזה ק"ו מהתופר שתי תפירות ואינו קושרן, שפטור הוא, ואילו כאן אין מדובר אפילו בתכיפה אחת, ומדוע יתחייב) ולא חלק הרמב"ם על רש"י אלא בזה שסובר שזה 'מצרכי התפירה' ולא תפירה ממש.

אם מתח את החוט ולא קשר, דייק הב"י מדברי הגמ"ר פ"ז (פא.) שאינו חייב. והביאו המ"ב (סקכ"ז). אבל האליה רבה (שם) דחה הראיה מהגמ"ר, ששם מדובר בתופר שתי תפירות, ואין הוכחה משם לנידוננו. ומכל מקום, כתבו האליה רבה (סקט"ו) וחיי אדם (שם) שאיסור דרבנן ישנו בכל אופן. והביאם בשעה"צ (ס"ק ס) והוסיף שאם היו שם שתי תפירות שלא נתפרדו, לכל הדעות חייב על המתיחה אף שלא קשר בסוף.

ב. הדבקת דברים זה לזה

זה השולחן

שו"ע שמ, יד המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו, הרי זה תולדת תופר וחייב; וכן המפרק ניירות דבוקים או עורות דבוקים ולא נתכוין לקלקל בלבד, הרי זה תולדת קורע וחייב.

סביב לשולחנך

כן כתב הרמב"ם (פ"י הי"א). ועיין מרכבת המשנה שהביא ראיה לזה מהירושלמי.

תפירה שאינה של קיימא

ג. דבר העשוי לפותחו ולסוגרו תדיר

זה השולחן

שו"ע שם, ז

אותם שמהדקים הבגדים סביב זרועותיהם על ידי החוט שמותחין אותו ומתהדק, אסור למתחו אלא אם כן יהיו הנקבים רחבים קצת ומתוקנים בתפירה בעיגול.

סביב לשולחנך

דין זה מובא במרדכי (סי' שסח) ובשיבולי הלקט (סי' קח) בשם ה"ר ישעיה (פסקי רי"ד שבת עד:), ומבואר בדבריהם שאין לאסור להדק הבגדים משום תופר כיוון שאין תפירה זו לקיימא כלל, דתופר לא הוי אלא שרוצה בקיומו ושיהא מהודק תמיד, וכי רפה [-כשמתרופף] החוט קשה לו, הילכך כשמותחו חייב חטאת. אבל זה שאינו רוצה בהידוקו, אלא בשעה שלובשו ובשעה שפושטו מרפה אותו, אין בו משום תופר ואינו דומה אלא למי שיש בבגדיו לולאות וקרסים ומחברן בשבת (לשון שה"ל שם).

ד. תפירה מתקיימת אך נעשית שלא לקיימא

זה השולחן

רמ"א שיז, ג
תפירה זמנית

אסור לנתק או לחתוך זוג של מנעלים התפורים יחד כדרך שאומנים עושין, אף על גב דהתפירה אינה של קיימא. דאין חילוק בתפירה בין של קיימא לאינה של קיימא; ויש מתירין בתפירה שאינה של קיימא, ואין להתיר בפני עם הארץ.

סביב לשולחנך

האם תפירה זמנית נחשבת תפירה – מחלוקת הראשונים

כתב שבולי הלקט (סי' קח) אבל לתפור חוט אחד בבתי ידיו וכשפושטו מרחיבו וכשלובשו מותחו ומהדק בתי ידיו, תפירה היא זאת, דמה לי תפירה ליום אחד מה לי תפירה עולמית. עכ"ל. וכן כתבו הטור (שמ, ז) ומרדכי (סי' שסח) והגהות מיימוניות (פ"י דפוס קושטא ה"ט) בשם סמ"ק. ודין זה הובא בשו"ע (שמ, ז).

אבל בב"י סי' שיז (סע' ג ד"ה וכתב, ובסו"ס שיז ד"ה זוג) הביא דברי הגמ"ר (סי' תנז) שכתב בשם ריב"א לאסור ניתוק זוג מנעלים שנתפרו על ידי הרצענים, וכן לאסור פתיחת בית הצוואר שהיה תפור, וסיים על זה הגמ"ר דרפיא בידיה ושרבינו יואל וראבי"ה משם רשב"ם מתירים, הואיל ולא עביד להתקיים. ואחר שהביא הב"י כל

זאת, סיים שאין להקל בפני עם הארץ. גם הרמ"א (שיז, ג) הביא הדעות השונות וסיים כדברי הב"י, שאין להקל בפני ע"ה.

הסתירה בדברי השו"ע

ולכאורה דברי השו"ע (שמ, ז) סותרים לדבריו שבב"י (סי' שיז) הנ"ל [ורמז לזה בדרכי משה (שמ סק"ב)], שהרי מחד, בשו"ע (סי' שיז) השמיט את מה שכתב בב"י ומשמע שמחמיר בתפירה זמנית, וכפי שפסק בסימן שמ כנ"ל, ומאידך מצינו מקומות שמשמע מהם שדעתו להקל, כגון בשו"ע (רנט, ז) שכתב גבי תנור שמניחים בו החמין וסותמין פיו בדף ושורקין אותו בטיט, שמותר לסתור אותה סתימה עכ"ל, והביא דין זה גם בשו"ע[10] (שיד, י) ומקור דברים אלו בתרומת הדשן (סי' סה). ובספר תהילה לדוד (שמ סק"ו) כתב ליישב שיש לחלק בין קריעת תפירה שאינה של קיימא, שבזה דעת השו"ע להקל בצירוף העובדה שהקריעה אינה על מנת לתפור, ובין תפירה שאינה של קיימא, שבזה דעת השו"ע להחמיר. וחילוקו הובא בעוד אחרונים (ע' שו"ת יחוה דעת ח"ו סי' כד).

פסיקת האחרונים במחלוקת זו

ונראה שבמחלוקת הראשונים הנ"ל נחלקו אף האחרונים: בשו"ע הרב (או"ח שיז סע' ז) כתב שיש להתיר תפירה שאינה של קיימא, כיש מתירין בדברי הרמ"א הנ"ל. והט"ז (סו"ס תקיט) ומג"א (שם סק"ד) הביאו שבמהרי"ל (הל' יו"ט) כתב בשם מהר"ש להתיר פתיחת איגרת שהביאה עכו"ם ביו"ט. והביאם מ"ב (שם סקי"א), אך כתב שהגר"א אסר לפותחה. וכן כתבו בשו"ת חכם צבי (סו"ס לט) ובשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קמ) וחלקו על הפר"ח (יו"ד סו"ס קיח) במה שכתב שאסור הדבר מדאו'[11] לפתוח חותם של התנור. וכן כתב בספר פחד יצחק (מערכת איגרת, דף עט ע"ד) שלא אסרו הרמב"ם והשלחן ערוך לדבק או להפריד ניירות או עורות בשבת אלא כשנדבקו על דעת שיישארו כן כל ימי קיומם, אבל אם נעשה הדבר על דעת להפרידם, וכגון איגרת דבוקה בדבק או חתומה בטיט, מותר מן הדין לפותחה בשבת כיוון שלא נעשה כן לקיום, וכמו שהתירו רבינו יואל והראבי"ה והרשב"ם לנתק התפר שעושים הרצענים בזוג מנעלים הואיל ואינו עשוי להתקיים. ע"ש.

וכן בשו"ת אור לציון (ח"ב פל"ו הלכה טו) התיר הדבקת וקריעת הפלסטר אע"ג שעומד לימים רבים ולעומתו נראה מדברי הביאור הלכה (שמ, יג ד"ה הניר) שיש להחמיר בזה, שהרי דן בהיתר פתיחת איגרת חתומה על ידי גוי (היא מחלוקת הפר"ח וחכ"צ הנ"ל) כאיסור דאו'. וכן משמע בחזון איש (סי' סא סק"ב) שמחמיר בזה. אבל בשע"ת (שז סקי"ז) הביא מחלוקת הפוסקים הנ"ל, וסיים דפוק חזי מאי עמא דבר להתיר על ידי גוי. וכתב המ"ב (שז סקנ"ו ובשעה"צ ס"ק סז) שם שיש להקל במקום צורך גדול.

זר זהב סביב

אם אין מהדקו יפה, אך נמלך לפעמים להניחו כך לעולם ולפשיטו כשהוא מהודק, אסור להדקו בשבת.

כן כתב היראים (סי' רעד קלז:) ומבואר בדבריו שם שגזרו בזה כיוון שאם יימלך להשאירו כך יהיה חייב. והובא בב"י ובמ"ב (סקכ"ט).

---

10 אלא שבנידון התנור יש לדחות ולומר שאף המחמירים בתפירה זמנית יודו להתיר בזה, כיוון שההדבקה נעשית על מנת לפרקה בתוך זמן קצר, כפי שיבואר להלן.

11 ובחוות בנימין לגר"ש ישראלי (ח"א סי' כח אות ד) הסתפק שמא אף הריב"א, האוסר תפירה שאינה של קיימא, לא אסר אלא מדרבנן, דהרי הדימוי הוא לקושר, ובקושר מצינו שיש קשר העומד לזמן ואיסורו מדרבנן. ואולם מדברי הפר"ח כאן מוכח שהוא מדאו', וכן משמע מפשט שבולי הלקט המובא בב"י (שמ, ז) דהוא דאו'.

—

זר זהב סביב

תפירה או הדבקה שנעשו על מנת להתירן תוך זמן קצר ביותר, כגון בתוך יום אחד וכדומה, מותר להתירן בשבת. והוא הדין לתפירה או הדבקה שנעשו בלי כוונה, כגון שעווה שנפלה בטעות על ספר והדביקה את הדפים, מותר לקלפה, בתנאי שאין השעווה מונחת על האותיות.

כתב מ"ב (שמ סקמ"ה) בשם המג"א (סקי"ח) שאם נדבקו דפי הספר אחד לשני על ידי שעווה או בשעת הקשירה, מותר להפרידם. ובטעם ההיתר ציין המג"א לשו"ע (שיד, י) שהתיר סתירת חותמות שבקרקע, וכוונתו בזה היא לומר שאף שישנו דיבוק טיט מותר לסותרו, כי הוא נעשה באופן שמוכיח שאינו נועד לקיום. ומזה למד המג"א היתר להתרת תפירה שאינה נעשית לקיום, כיוון שאינה דומה לתופר. ובשו"ת חוות בנימין (ח"א סי' כח אות ד) ביאר הגר"ש ישראלי שאף שיש מחלוקת אם

תפירה שנעשתה על מנת לפותחה תוך זמן קצר

תפירה זמנית מותרת, כאן לכו"ע יש להתיר, כי יש לחלק בין היכא דתולה בדעת עצמו – כבחותמות שבקרקע או בדפים שנדבקו – דשרי, לבין התולה בדעת אחרים – כבניתוק זוג מנעלים שהאומנים תופרים – שבזה נחלקו אם תפירה שאינה של קיימא מותרת או לא. ובדומה לזה כתב הגרש"ז (מובא בשמירת שבת כהלכתה פ"ט הערה יג) לעניין פתיחת שקיות שבראשן יש הדבקה (מצוי בחטיפים וכדומה), שמסתבר שהדבקה זו מותר לפותחה כיוון שהיא נעשתה על מנת לפותחה, וכמו מגופה של חבית [וע"ש בהלכה י שמטעם זה מותר לפתוח קופסת קרטון שקצותיה מודבקים]. לעומת זאת, בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ז סי' ו אות ד) חילק בין תפירה העשויה להיפתח ביומה, דשרי, לתפירה שעשויה להיפתח ביותר מיומה[12], דבזה נחלקו האחרונים הנ"ל. ועיין להלן בעניין הפרדת הדבקת הטיטול, שפוסקים נוספים חילקו כן.

—

זר זהב סביב

שימוש בטיטולים

מותר להשתמש בטיטולים חד פעמיים, ואין איסור בהדבקתם משום תופר ולא בהפרדתם משום קורע. ויש מתירים אף לפתוח את המדבקות הסגורות מזמן הייצור, הואיל והכוונה בהדבקתן בשעת הייצור היא על מנת להסירן בשעת השימוש.

הנה פוסקים רבים מתירים שימוש של הדבקה ופתיחה בטיטולים, ומהם שמירת שבת כהלכתה (פט"ו הלכה פז), שו"ת יחוה דעת (ח"ו סי' כד), שו"ת ציץ אליעזר (חט"ז סי' ו), שו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ט אות ו), וכן דעת הגר"ש משאש (שו"ת שמש ומגן ח"א סי' מז) והגר"י קאפח (בפירושו על הרמב"ם פ"י הי"א). וע"ע בחזון עובדיה (שבת חלק ה עמ' פה-צג) שחזר על דבריו שביחו"ד בתוספת נופך. אומנם, יש לציין שבשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן לא וח"ט סימן מא וח"י סימן לב) ושו"ת משנה הלכות (ח"ח סי' ס) אוסרים בזה.

הטעמים העיקריים של המתירים הם:

א. יש מתירים תפירה שאינה של קיימא (ראבי"ה, רבנו יואל, הובאו דבריהם ברמ"א שיז, ג, ונתבאר לעיל). ואף שהשו"ע (שמ, ז) החמיר בזה, יש לצרף שיטת הטל אורות (דף נו ע"ב), שחידש שרק כשמחבר או מדביק דברים בדרך חיבורם העיקרי חייב, כגון ניירות ועורות בקולן של סופרים או ב' חלקי בגד בחוט ומחט, אבל אם חיברם באופן אחר אין בו משום תופר. ואם כן כך הוא הדין הכא

12 בפס"ת (סקכ"ז) כתב כדבר פשוט שהגדרות תפירה שאינה של קיימא הינן כשל קשר שאינו של קיימא, והיינו שביומו מותר לכתחילה, ולעת הצורך עד ז' ימים, ובשעה"ד עד חודש ימים, ושאם עשוי מעשה אומן ובחוזק לא יועיל מה שבדעתו לקורעו בו ביום. ויש להקשות על דבריו, שהרי למדנו לעיל בפתיחה למלאכה הערה 2 שאין השוואה בין קושר לתופר, ואדרבה כתב הכה"ח (שיז סקנ"ח) שבזה חמור תופר מקושר, שאסור אפילו אינו מעשה אומן. ואומנם בשו"ת יחו"ד כתב, כאמור, שתפירה שאינה ש"ק הינה כל שאינה עומדת לעולם. ויל"ע.

בטיטולים, דאין[13] זו דרך חיבורם העיקרי. ובדומה לזה כתב החזון איש (ע' שו"ת ציץ אליעזר חי"ג סי' מג שהביאָם בשלמות) לעניין היתר שימוש בסיכת בטחון "שחזותו מוכיח עליו שאין זה תופר אלא הידוק לפי שעה".

ב. ההדבקה נעשתה על מנת להתירה ביומה, וכדין חותמות שבקרקע המובא בשו"ע (שיד, י) ובמג"א (שמ סקי"ח).

בשו"ת יחוה דעת שם כתב שמעיקר הדין אף אין איסור לפתוח את המדבקות הסגורות מזמן הייצור ('הכנפיים' של הטיטול), הואיל ובשעת הייצור הכוונה בהדבקתן היא על מנת להסירן בשעת השימוש. ובשש"כ ובאור לציון החמירו בזה, אך הוסיפו שאם לא עשה כן מע"ש יש מקום להקל לפתוח בשבת).

לעניין הדבקת כנפי הטיטול לטיטול אחר השימוש, לפני זריקתו לפח האשפה, עיין להלן עמוד 58 בדיון גבי "הדבקה שאינו מעוניין בה".

נתינת פלסטר על גבי פצע

במקום צורך מותר לשים אגד מדבק על חתך או פצע. וכן מותר להסיר את הנייר הדבוק בצדדי האגד המדבק. אבל לא ישים על האגד חומר ריפוי. ומותר גם להסיר התחבושת מגופו, אם אינו ודאי שייתלשו שערות בשעת הסרתה.

כן כתב להתיר בשו"ת אור לציון (ח"ב פל"ו הלכה טו), ונימק זאת בכך שאגד נחשב כתפירה זמנית שמותרת בהדבקה ובקריעה, כמו שנתבאר לעיל. ועיין בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ב סי' מא) שגם כן כתב להתיר, אך בעיקר מטעם הטל אורות הנ"ל, הסובר שכל שדיבק באופן שונה מדרך דיבוקו הרגיל אין בו איסור תופר וקורע. ואף שבמקום אחר (ח"ח סי' טו פי"ד אות ו) כתב שיש להעדיף קשירת האגד ולא הדבקתו, הנה אחר שראה דברי הטל אורות כתב שיש להעדיף הדבקה. ועיין בשמירת שבת כהלכתה (פל"ה הכ"ו-ז) שכתב להתיר כן רק במקום צורך גדול.

13 צ"ב מדוע, הרי זוהי דרך חיבורם ולכך נועדו.

אופני חיבור שאין בהם איסור

ה. קרסים ולולאות
[חיבור שנעשה ללא דבק או תפירה]

זר זהב סביב

מותר לחבר דברים זה לזה אם נעשה הדבר ללא דבק וללא תפירה או קשירה, כגון על ידי כפתורים או קרסים ולולאות למיניהם. וכן מותר לחבר על ידי: סקוטש, מגנט, תפיסת ואקום, פסים משתלבים, חום או חשמל סטטי, וכל כיוצא בזה.

שבולי הלקט (סי' קח) בשם ה"ר ישעיה (פסקי רי"ד עד:) כתב שאין איסור לחבר על ידי קרסים ולולאות ואין הדבר נחשב תפירה, והביא דבריו הב"י (שמ, ז). ומכאן נלמד לאופנים אלו, שאינם אלא כקרסים ולולאות. ועיין עוד בפס"ת (סקל"ח) שפירט אופני חיבור נוספים שנעשים שלא על ידי דבק.

ו. סיכת ביטחון

זר זהב סביב

יש אוסרים שימוש בסיכת ביטחון מחשש תפירה, אך רוב הפוסקים הסכימו להקל.

הקרבן נתנאל (פ"ז סק"נ) כתב שאותם האנשים שתוחבין הקרייז [-סיכת ביטחון] עם הבגד במחט בשתי תכיפות לאו שפיר עבדי. והביאו מ"ב (שמ סקכ"ז) והחמירו בזה גם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' יט) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' לה). ויש לדייק מדברי הקרבן נתנאל שכתב "לאו שפיר עבדי", שאין בזה איסור דאורייתא על כל פנים. בטעם הדבר שאין זה מהתורה לדעת הקרבן נתנאל, נראה שזה מטעם שחיברו באופן שמוכיח שהחיבור הוא זמני. אך אם דעתו לחברו לעולם צ"ע מה יגידו בזה.

אבל החזון איש (הובאה לשונו בשו"ת ציץ אליעזר חי"ג סי' מג אות ג) תמה על המחמירים בזה, וכתב שכשתוחב במחט שחזותו מוכיחה עליו שאין זה תופר אלא הידוק לפי שעה לא נחלק בזה אדם מעולם, וכן עמא דבר ואין להחמיר כלל וכלל. וכן הקל בזה השמירת שבת כהלכתה (פט"ו הלכה עד), ובהערה רלז האריך לחלוק על הקרבן נתנאל, דהרי קיי"ל שאם אין התפירה עשויה לעמוד אלא לזמן אין זה נחשב תפירה כלל. ועוד שהרמ"א (שיז, ג) מתיר אפילו תפירה ממש אם היא זמנית, ואם כן כל שכן שיש להקל בזה[14]. וכן דעת אחרונים רבים, כמובא בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ג סי' מג) ובשו"ת אגרות משה (ח"ב סי' פד) ובדברי הגר"ע יוסף (לוית חן סע' קכא, חזון עובדיה ח"ה עמ' פ).

14 והוסיף השש"כ שם בשם הגרש"ז לחדש עוד, שאין חיבור סיכה דומה לתפירה כלל, כי התפירה היא על ידי חוט שמתבטל לגמרי לבגד, מה שאין כן בסיכה הנ"ל. וגם אין סגירת סיכת בטחון דינה כתפירה אלא כסגירה, ולפי טעם זה היה מותר, לכאורה, אף אם דעתו לחבר את סיכת הביטחון לעולם. אך כתב על זה הגרש"ז שאין זה אלא לימוד זכות ואין להקל בזה מסברא.

ז. אזיקונים

זר זהב סביב

יש מתירים להשתמש באזיקונים בשבת, ואין בזה משום קושר או תופר אלא נחשב כהידוק בלבד.

כן כתב בחזון עובדיה (ח"ה עמ' עה) וכן כתב להתיר בחוט שני (ח"ב עמ' רלא).

ח. הדבקה שאינו מעוניין בה

זר זהב סביב

יש מהאחרונים שמראים פנים לומר שאם אין לו תועלת בתפירה או בהדבקה, או שיש לו צורך בהן רק לזמן מסוים ואחר כך משליך לאשפה וכדומה, אינן נחשבות להדבקה או לתפירה של קיימא, ומותר לחברן או לקורען. שאלה זו נוגעת למלאכות: קושר ומתיר, תופר וקורע, בונה וסותר.

להלן כמה דוגמאות לדין זה: הדבקת הטיטול באספלנית שלו כדי שלא יתפזר הלכלוך שבחיתול עד הביאו לפח הזבל (שש"כ פט"ו הערה רעג). הדבקת אספלנית על קצות התחבושת כדי להדקה (שש"כ פל"ה הערה סז). הרכבת מזרק חד פעמי. המשותף לכל הנ"ל הוא שאין מטרת התפירה או ההדבקה להיות שם לקיימא אלא לשמשו לזמן מסוים ותו לא, ולכן כל שנותר הוא הספק שמא אין הבדל בין כשכוונתו להתרת הקשר או התפירה ובין כשכוונתו לזורקה כולה לאשפה.

וכן מצינו כיוצא בזה בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א אות לה) שכתב על מי שאין דעתו להתיר את הקשר אך גם אינו מעוניין בקשירתו, והביא ראיה לזה מיומא (סז.) גבי שעיר המשתלח, דתיקנו חז"ל שיקשור גם בין קרניו, שיש להקשות שהרי זהו קשר של קיימא, אלא על כרחך שכיוון שאינו צריך לו לא נחשב לקשר של קיימא. ועיין כל הנ"ל באורך בדברי הגרש"ז המובאים בשמירת שבת כהלכתה (פל"ה הערה סז). ואולם מאידך, מצינו שאף בקשר שאינו מעוניין בו אחר זמן, אלא שאין בדעתו להתירו ממש, דחשיב קשר של קיימא, מכך שנאמר שאגד של לולב חשיב קשר של קיימא (סוכה לג: וברש"י שם ד"ה אוגדו. מ"ב תרנא ס"ק ח), אע"פ שאינו מקפיד שיישאר אגוד גם אחר חג הסוכות, וממילא שכן הוא הדין גם לתפירה.

למעשה, הרבה אחרונים מצדדים להקל בזה, כמובא בשש"כ שם בשם הגרש"ז, וכן בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' כז, שו"ת ציץ אליעזר חט"ו סי' יז וחט"ז סי' ז וסי' טו, ועיין עוד בשו"ת חוות בנימין ח"א סי' כח ובפרט אותיות ד-ה, שכתב ג"כ כעין זה. ולעומתם, עיין בשו"ת אור לציון (ח"ב פל"ו אות יט) שדן בתשובה גבי הרכבת מזרק חד פעמי, ומדבריו נראה שמחמיר בזה. וכן מדברי הגר"ע יוסף (חזו"ע ח"ה עמ' נא-נב) נראה שמצדד להחמיר בדין זה.

